

CZU: 347.23

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4012042>

PROPRIETATEA PRIVATĂ ȘI SISTEMUL GARANȚIILOR DE PROTECȚIE A DREPTULUI LA PROPRIETATE

Olga PĂDURARU

Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”

Analiza modernă a drepturilor și libertăților omului subliniază importanța garanțiilor drepturilor fundamentale, deoarece o declarație solemnă a libertăților nu este suficientă, altfel avem nevoie de eficiența acestora. Studiul garanțiilor drepturilor de proprietate privată sub aspectul științei dreptului constituțional permite să determinăm, la cel mai înalt nivel legislativ, funcțiile, rolul și locul lor în sistemul de relații, în care este pus în aplicare dreptul constituțional la proprietate privată, în modernizarea economiei, dezvoltarea societății civile, precum și a unui stat democratic.

Cuvinte-cheie: *drept de proprietate privată, caracteristici constituționale ale proprietății private, garanții constituționale, garanții obiective, garanții organizaționale, garanții speciale.*

PRIVATE PROPERTY AND THE SYSTEM OF PROTECTION GUARANTEES OF THE RIGHT TO PROPERTY

The modern analysis of human rights and freedoms emphasizes the importance of guarantees of fundamental rights, a formal declaration of freedoms not being sufficient, we need to prove their effectiveness. The study of the guarantees of the private property rights from the aspect of the science of constitutional law allows us to determine their functions, role and place in the system of relations, in which the constitutional law of private property is being implemented, in the process of modernizing the economy, developing a civil society and a democratic state.

Keywords: *private property law, constitutional characteristics of private property, constitutional guarantees, objective guarantees, organizational guarantees, special guarantees.*

Introducere

Odată cu adoptarea Constituției Republicii Moldova din 1994, care a consolidat diversitatea formelor de proprietate și a acordat o atenție serioasă reglementării dreptului de proprietate privată, știința constituțională și juridică s-a îmbogăți prin studii asupra diferitor aspecte ale acestei instituții. Semnificația lor constă în înțelegerea locului și a rolului proprietății private, a conținutului dreptului de proprietate privată, a protecției sale, a constrângerilor admise. După cum au menționat, pe bună dreptate, cercetătorii aspectelor constituționale ale proprietății private, în prezent una dintre principalele tendințe este extinderea intensă a domeniului de aplicare a normelor constituționale referitoare la reglementarea dreptului de proprietate privată. Clarificarea acestor probleme permite îmbunătățirea legislației actuale în spiritul respectării, înțelegerii juridice constituționale, implementarea dispozițiilor constituționale, adică constituționalizarea legislației în domeniul dreptului privat și public, în cadrul practicilor judiciare și de altă natură, care să asigure și să protejeze dreptul de proprietate privată.

Analiza modernă a drepturilor și libertăților subliniază importanța garanțiilor lor, deoarece actualmente o declarație solemnă a libertăților nu este suficientă; astfel, avem nevoie de eficiența acestora.

Recunoscută, în general, în știința juridică este poziția în conformitate cu care drepturile și libertățile unei persoane și cetățean, consacrate în Constituție sau în alte acte juridice de forță juridică superioară, sunt declarative în absența unui sistem de garanții pentru punerea în aplicare și protecția lor. Institutul de garanții ale drepturilor constituționale și libertăților este chemat să asigure în mod direct întruchiparea lor obiectivă în realitatea juridică constituțională, determinând ritmul și direcția dezvoltării relațiilor de piață. Alegerea temei de cercetare se datorează și influenței semnificative a relațiilor de proprietate asupra dezvoltării societății în condiții moderne. Restructurarea relațiilor de stat și publice a condus la consolidarea constituțională a dreptului de proprietate privată ca unul dintre fundamentele economice ale sistemului constituțional.

Noțiunea de garanție este analizată valorificându-se felul în care aceasta a fost conturată de doctrina juridică română și străină. Un număr suficient de studii științifice sunt dedicate problemelor privind garanțiile constituționale ale proprietății private, deși principalele probleme de protecție sunt abordate din perspectiva dreptului civil și penal. În același timp, studiul garanțiilor dreptului de proprietate privată sub aspectul dreptului

constituțional permite să determinăm, la cel mai înalt nivel legislativ, funcțiile, rolul și locul lor în sistemul de relații, în care este pus în aplicare dreptul constituțional al proprietății private, în modernizarea economiei, dezvoltarea societății civile, precum și a unui stat democratic.

Rezultate și discuții

Printre principiile fundamentale ale dreptului, cel al proprietății ocupă un loc central. În toate timpurile și în toate societățile proprietatea a fost un fapt constant, o idee dominantă.

Proprietatea, care ia naștere odată cu apariția ființei umane pe pământ, se află la temelia dezvoltării societății și reprezintă una dintre problemele fundamentale ale existenței individuale și ale comunității umane. Anume proprietatea oferă ființei umane acces la însușirea bunurilor naturale sau create prin activitatea umană, luat individual sau în colectivitate [1, p.35]. Proprietatea nu putea să rămână în afara sferei de reglementare a dreptului, întrucât ea reprezintă premisa oricărei activități economice, adică premisa funcționării motorului oricărei societăți, iar finalitatea dreptului constă în organizarea și asigurarea bunei funcționări a societății.

Literatura juridică de specialitate indică uniformizarea definiției de proprietate privată, care reprezintă proprietatea, deținută de o persoană fizică sau juridică, și există sub formele de proprietate personală și mijloace de producție sau bunuri capitale. De menționat, în același timp, că legislația în vigoare nu conține definiția dreptului de proprietate, art.315 din Codul civil și art.1 din Legea cu privire la proprietate doar enumeră împuternicirile proprietarului, fără a defini acest drept, iar la alin.(1) art.315 din Codul civil legiuitorul dispune: „Proprietarul are drept de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra bunului”. În legislația românească, potrivit prevederilor art.480 din Codul civil, „proprietatea este dreptul ce are cineva de a se bucura și de a dispune de un lucru în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege”.

Definiția și conținutul noțiunii de proprietate permit să punem în evidență caracterele sale juridice. Forma juridică corespunde noțiunii economice și sociale, iar pilonul de apropiere este dreptul de proprietate, după cum este menționat în lucrările savanților privind dreptul roman. Pe parcursul anilor, instituția dreptului de proprietate privată a suferit transformări esențiale: a) în structura sa prin creșterea rolului proprietății asociate; b) aprofundarea procesului de „individualizare” a regimurilor juridice ale dreptului de proprietate, bazat pe obiectul dreptului de proprietate privată.

Preocuparea statelor de a stabili un regim juridic clar pentru reglementarea proprietății private, protejarea acesteia, a persoanei – proprietar titular de drepturi și obligații, a generat dezvoltarea unui cadru legal național reieșind din valorile și tradițiile naționale, precum și obligativitatea acestora asumată în urma ratificării actelor internaționale. Introducerea în ordinea juridică a standardelor internaționale de protecție a proprietății private a dat o nouă abordare a acestei instituții juridice.

Republica Moldova își dezvoltă instituția de proprietate privată după obținerea independenței, având în vedere că în sistemul socialist nu exista proprietate privată, ea fiind lichidată prin eliminarea „exploatării omului de către om”. Proprietatea privată în Republica Moldova a reapărut odată cu intrarea în vigoare a Legii cu privire la proprietate (1 februarie 1991). În prezent, proprietatea privată este consacrată expres în Constituția Republicii Moldova (art.9, art.46), în Codul funciar, în Codul civil și în alte acte normative de specialitate.

În constituțiile statelor, ca legi fundamentale, este consacrată proprietatea privată, avându-se în vedere că proprietatea asigură necesitățile vitale ale omului și importanța deosebită a proprietății private, pornind de la faptul că a fost supusă multor abuzuri, exproprieri ilegale și a constituit temeiul unor persecuții sau condamnări penale.

Constituția Republicii Moldova prin prevederile art.9 consacră principiile fundamentale privind proprietatea, stabilind că aceasta este publică și privată. Aspectele legate de proprietatea publică și de participarea statului la administrarea proprietății sunt prevăzute în art.127 din Constituție.

Conform alin.(1) art.46 din Constituția Republicii Moldova, dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Prevederea evidențiază: 1) conținutul dreptului la proprietate privată; 2) garantarea dreptului de proprietate și a creanțelor asupra statului. Constituția nu stabilește cu precizie ce înseamnă dreptul la proprietate privată, definiția acestuia și bunurile ce constituie proprietatea fiind reglementate de Codul civil, de Legea privind proprietatea publică, nr.29 din 05.04.2018, și de Legea privind administrarea și detalizarea proprietății publice, nr.121-XVI din 04.05.2007. Conform legilor menționate, bunurile sunt considerate că fac parte din domeniul privat dacă prin lege nu sunt atribuite domeniului public. Din domeniul public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale fac parte bunurile determinate de lege, precum și bunurile care, prin natura lor, sunt de uz sau de interes public. Interesul public implică afectarea bunului la un

serviciu public sau la orice activitate care satisface nevoile colectivității fără a presupune accesul nemijlocit al acesteia la utilizarea bunului conform destinației menționate. Bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice.

Sub aspect economic, proprietatea exprimă o relație de apropiere, de însușire a premiselor materiale ale unui proces de producție, ea a devenit expresia supremă a accesului și puterii umane la posesiunea, folosința și dispoziția bunurilor. Prin protecția garantată de stat proprietatea îmbracă un veșmânt juridic, devenind astfel o categorie juridică, iar la etapa actuală dreptul la proprietate este consacrat ca unul dintre drepturile fundamentale ale omului [2].

Importanța proprietății, ca fundament al sistemului economic și al aspirațiilor naturii umane spre valorile materiale, impune o sistematizare și ordonare aparte a raporturilor dintre oameni în procesul de creare a valorilor materiale, de valorificare a bunurilor și a veniturilor generate de bunuri, (re)distribuirea acestora prin voința proprietarului sau prin autoritatea statului, astfel ca să poată fi „împăcate” interesul individualist al posesorului proprietății și interesele progresului social prin utilizarea cât mai eficientă a resurselor economice. Astfel, în aspect economic proprietatea a devenit un „substrat pentru dezvoltarea conținutului juridic al proprietății”. Proprietatea ca realitate economică și socială a determinat nașterea dreptului la proprietate, statul acționând ca exponent al interesului general al societății prin edictarea reglementărilor cu privire la proprietate și supravegherea exercitării drepturilor asupra proprietății în limitele legii [3].

Componentul economic al proprietății are nevoie de un mediu juridic care să gestioneze toată complexitatea raporturilor generate de fenomenul proprietății, astfel încât aceste două componente ale proprietății – cel economic și cel juridic, care sunt relativ autonome, să se îmbine armonios și să propulseze proprietatea într-un circuit juridic, vectorul acestui circuit fiind determinat de scopurile ființei umane și cele ale societății din care face parte individul. Proprietatea nu poate rămâne în afara reglementărilor juridice, deoarece reprezintă „*premise oricărei activități economice, adică premise funcționării motorului oricărei societăți, iar finalitatea dreptului este tocmai aceea de a organiza și asigura funcționarea societății*” [4]. Astfel, dreptul de proprietate s-a afirmat ca un drept fundamental, inerent naturii umane, un mijloc de atingere a valorilor umane recunoscute, un drept economic prin excelență, indisolubil legat de structura economică a societății [5].

Potrivit opiniilor savante, condițiile juridice necesare componenței economice a proprietății trebuie să ofere răspunsuri la patru întrebări de bază: (1) cercul de lucruri protejate prin legile privind dreptul de proprietate; (2) vis-à-vis de cine să fie asigurată protecția; (3) care sunt drepturile protejate; (4) care sunt mecanismele de aplicare a protecției legale? [6]. Anthony Maurice Honore, unul dintre titanii dreptului de la Oxford, a avut un rol decisiv în individualizarea arealului de drepturi oferite de proprietate, dezvoltând teoria celor 11 drepturi specifice: dreptul de posesiune reală a bunului; dreptul de utilizare a proprietăților bunului; dreptul de gestiune prin adoptarea deciziilor referitoare la utilizarea bunului; dreptul de uzufruct obținut prin folosirea bunului; dreptul la valoarea capitală a bunului în urma înstrăinării, schimbului sau distrugerii; dreptul de protejare a bunului contra acțiunilor prejudiciabile ale oamenilor sau ale naturii; dreptul de transmisie prin succesiune; termenul nelimitat al dreptului de proprietate; interzicerea utilizării bunului prin cauzare de daune terților; dreptul la restituirea bunului prin executarea obligației; caracterul rezidual al proprietății [7].

Dualitatea rolului atribuit dreptului la proprietate privată în sistemul normelor constituționale lasă loc pentru discuții și interpretări privind locul acestor drepturi în clasificarea drepturilor fundamentale ale omului. După criteriul consacării lor în timp și în baza criteriului naturii drepturilor și libertăților, cea mai mare parte a autorilor împărtășesc clasificarea drepturilor omului în drepturi civile și politice și în drepturi economice, sociale și culturale [8]. O mare parte din autori susțin clasificarea drepturilor omului în trei generații, promovată de eminentul luptător pentru drepturile omului Karel Vasak, jurist francez de origine cehă: prima generație include drepturile și libertățile civile și politice; a doua generație privește drepturile economice, sociale și culturale; a treia generație – dreptul la pace și dezvoltare, dreptul la resursele naturale și la un mediu sănătos și sigur de viață, dreptul la alimentație sigură și suficientă [9]. Această clasificare este formal bazată pe instrumente internaționale adoptate în cadrul Națiunilor Unite începând cu Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, care, de altfel, nu conține vreo clasificare a drepturilor proclamate. Recent au fost avansate propuneri cu privire la cea de a patra generație de drepturi ale omului corelate tehnologiilor informaționale [10]. Dreptul de proprietate este atribuit convențional primei generații de drepturi fundamentale clasice ale omului ca și dreptul la viață, libertate, egalitate și de participare egală la viața civică [11].

Sistemul garanțiilor de protecție a dreptului la proprietate

Ca orice drept subiectiv, dreptul la proprietate este apărat prin garanții reglementate în diverse ramuri de drept, subliniind în acest fel importanța pe care acesta o are în viața socială. Încă de la Constituția din 1866, se declară că dreptul la proprietate a avut parte de o garanție, fiind considerat „sacru și inviolabil”, pentru că în Constituția din 1923 să se declare că „proprietatea de orice natură este garantată.” Constituția Republicii Moldova acordă atenție deosebită dreptului la proprietate. Astfel, potrivit alin.(1) art.46, dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului sunt garantate; la alin.(2) art.46 se prevede: „Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire”. În afara de aceste reglementări de principiu din dreptul intern, dreptul de proprietate este apărat și prin norme de drept internațional. Astfel, în art.17 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată în anul 1948 de Adunarea Generală a ONU, se prevede că „orice persoană, privită ca subiect unic sau ca asociat în colectivități, are drept de proprietate. Nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de proprietatea sa”. În art.1 alin.1 din Protocolul I la Convenția Europeană a Drepturilor Omului se prevede că orice persoană fizică sau juridică are dreptul de a-i fi protejate bunurile. Nimeni nu poate fi privat de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale de drept internațional. Susținem că este o veritabilă protecție a dreptului de proprietate, deoarece există și posibilitatea sancționării nerespectării prevederilor de către statele semnatare ale Convenției prin cererile adresate Curții Europene.

Necesitatea unui regim juridic special pentru proprietate și dreptul la proprietate, ca drept fundamental incontestabil al omului, a fost demonstrată prin evoluția istorică conceptuală a dreptului la proprietate și rămâne actuală la etapa modernă. Consacrarea în normele constituționale de rang suprem este „cununa” câștigată de dreptul la proprietate, semnificație a recunoașterii universale a dreptului de proprietate privată ca element indispensabil al ordinii constituționale și ca pilon al statului de drept. Adoptarea Constituției, ca Lege Supremă a statului, care garantează dreptul de proprietate, produce impactul iminent de constituționalizare a acestui drept fundamental prin afirmarea spiritului, a principiilor și normelor constituționale în jurisprudența organului de jurisdicție constituțională, legislația infraconstituțională, jurisprudența instanțelor judecătorești, activitatea instituțiilor publice [12].

Legiuitorul constituant nu-și propune să acopere în detaliu condițiile juridice necesare exercitării eficiente și efective a dreptului la proprietate. Normele constituționale de rang superior instituie linia de delimitare a sferei de autonomie individuală la realizarea dreptului de proprietate pentru a asigura un anumit echilibru între tendința de absolutizare a importanței speciale a dreptului de proprietate din perspectiva interesului individual în raport cu interesele colective ale societății. Conceptul dreptului de proprietate recunoaște interdependența dintre individ și alți membri ai societății. Aspirația de a predomina în aceste raporturi creează tensiuni [13], fiind necesare norme speciale care să asigure un echilibru proporțional, o stabilitate previzibilă în raporturile de proprietate. Astfel, doar recunoașterea dreptului de proprietate nu este suficientă; o constituție modernă este de neconceput fără garanții de protecție care atribuie acestui drept fundamental un caracter real, efectiv.

Știința dreptului constituțional definește garanțiile drepturilor omului ca o totalitate de modalități, remedii, condiții ce permit realizarea cât mai plenară a necesităților ființei umane. Textul normelor constituționale care prin definiție sunt succinte, de o concentrație maximă, nu reglementează concret acele atribute ale dreptului la proprietate care trebuie să fie protejate potrivit doctrinei. Rolul normelor constituționale este unul superior, general – de a institui garanții care să asigure îndeplinirea funcțiilor statale în procesul de realizare a multiplelor componente inerente dreptului de proprietate. Pornind de la semnificația cuvântului *garanție* de origine franceză, statul este garantul constituțional al dreptului la proprietate, în limitele Constituției, prin asigurarea funcționării unui sistem de precondiții și remedii de ordin social-economic, politic, moral, juridic și instituțional care să permită individului realizarea echitabilă a dreptului de proprietate, a intereselor legitime ale proprietarului [14].

În opinia constituționaliștilor, normele constituționale trebuie să asigure condițiile și premisele de protecție împotriva atentatelor și limitărilor care împiedică realizarea efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățeanului. Astfel, trăsătura definitorie și distinctivă a garanțiilor constituționale constă în instituirea obligației constituționale a statului și a instituțiilor statului de a crea un sistem funcțional care să asigure realizarea drepturilor și libertăților consfințite de Constituție. Spre deosebire de unele drepturi personale sau politice pentru care este suficient neamestecul în procesul de realizare a drepturilor și libertăților individului, realizarea altor drepturi, cum este dreptul la proprietate, implică și obligații pozitive ale statului care rezidă în

garanțiile constituționale de creare a condițiilor pentru exercitarea dreptului de proprietate. Conceptul de obligații pozitive ale statului a evoluat prin aplicarea Convenției CEDO și este confirmat în jurisprudența vastă a CtEDO.

Savanții continuă dezbaterile în jurul teoriei pozitivistice de creare a dreptului de proprietate prin autoritatea statului și apariția dreptului la proprietate potrivit teoriei dreptului natural [15]. Pozitivismul are cei mai mulți susținători, dar se mențin și ideile adeptilor teoriei originii dreptului de proprietate ca drept natural, printre care și punctul de vedere al lui John Locke, potrivit căruia statele au fost formate pentru a proteja drepturile naturale pre-existente, inclusiv dreptul la proprietate [16]. În opinia noastră, niciuna dintre teorii nu neagă necesitatea normelor constituționale care instituie garanții supreme pentru protejarea dreptului la proprietate, precum și efectul protector al normelor internaționale care impun obligații asupra statului de a asigura condiții pentru realizarea plenară a dreptului la proprietate.

Conceptul de fortificare constituțională a drepturilor fundamentale subiective ale individului este specific constituționalismului european care cunoaște două categorii de garanții separate corelate ce protejează dreptul de proprietate privată: garanția de ordin material cu caracter individual și cea de ordin instituțional. Garanția individuală protejează titularul și bunurile acestuia împotriva ingerințelor din partea statului, care este o garanție negativă în sensul că statul are autoritatea doar să reglementeze valorificarea dreptului de proprietate al individului sau exproprierea individului, în condițiile legii, pentru binele public care prevalează față de interesele individuale. Garanțiile instituționale recunosc proprietatea privată ca institut, componentă de bază a modelului economic și ideologic al statului consfințit de Constituție, ceea ce obligă statul să mențină și să consolideze afirmativ dreptul de proprietate privată, nu-i permite statului să submineze sau să desființeze însăși existența dreptului de proprietate privată. Astfel, garanția individuală protejează orice individ împotriva exproprierii ilegale sau abuzive de bunul care îi aparține, pe când garanția instituțională protejează existența dreptului la proprietate în esența sa ca element al sistemului social, economic și politic al statului [17].

În viziunea unor autori, valoarea garanțiilor constituționale a dreptului de proprietate privată nu poate fi limitată la protecția acestui drept fundamental doar împotriva unor acțiuni ale legiuitorului de a adopta măsuri care frustrează satisfacția individului de a se bucura liniștit de bunurile sale. Protecția constituțională a dreptului de proprietate privată are un profund substrat moral și civic care este mai puternic decât cel economic. Dimensiunea morală implică valori umane precum demnitatea și autodeterminarea, iar dimensiunea civică rezidă în înțelegerea proprietății ca bază materială a ordinii sociale [18]. Esența dreptului de proprietate are la bază înțelegeri constituite înainte de legiferarea propriu-zisă, care s-au înrădăcinat adânc în mentalitatea și morala socială: că este rău să violezi dreptul la proprietate prin furt, prin trecere de hotare sau prin tulburare a posesiei liniștite. Astfel, deși are funcții utilitare, protecția proprietății, ca și a altor drepturi umane sau civice, are rădăcini adânci în moralitate.

Constituționaliștii dezvoltă teorii privind clasificarea garanțiilor de protecție a drepturilor fundamentale ale omului după anumite criterii [19]:

(i) *Garanții obiective* determinate de sistemul constituțional al statului care este mediul de abitație al individului: de ordin economic – economia de piață, acceptarea diverselor forme de proprietate, libertatea economică etc.; de ordin politic – stabilitatea politică, pluralismul politic, pacea civică, corelarea optimă a libertății individuale și a interesului public general, democrația; de ordin social – traiul decent și dezvoltarea personalității, condiții egale pentru necesitățile vitale ale omului, protecția celor defavorizați; de ordin juridic – statul de drept funcțional, garanțiile constituționale, legislație clară și previzibilă, aliniată la normele constituționale; de ordin ideologic – formarea conștiinței juridice de percepere adecvată în societate a drepturilor și libertăților omului;

(ii) *Garanții organizaționale* determinate de exercitarea atribuțiilor exponenților puterii de stat și de activitatea autorităților publice cu impact asupra realizării drepturilor și libertăților omului, care trebuie să corespundă criteriilor de legalitate și competență – instituția prezidențială, organul de legiferare, puterea executivă, sistemul judecătoresc;

(iii) *Garanții speciale* determinate de existența remediilor de ordin juridic stabilite în legislație care permit realizarea și protecția efectivă a drepturilor și libertăților constituționale.

(iv) *Garanții de rang internațional, regional, național și local* care au drept scop garantarea realizării drepturilor și libertăților omului.

Garanțiile constituționale sunt la treapta superioară în sistemul garanțiilor de ordin juridic, exprimând chintesența valorică conceptuală a funcțiilor protectoare ce revin statului. Constituția formează nucleul de

coeziune și armonizare a întregului sistem de garantare a realizării drepturilor și libertăților fundamentale, care determină caracterul logic al cadrului legal infraconstituțional în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Caracterul generalizat, abstract, este o calitate aparte a garanțiilor constituționale, dar prin abstractizare normele constituționale nu rămân doar declarații cu funcții decorative, ci constituie norme juridice speciale, distincte de alte norme, care acționează și trebuie aplicate direct [20], independent de faptul dacă au fost sau nu concretizate în norme infraconstituționale mai puțin abstracte. Sistemul de norme infraconstituționale trebuie să reglementeze complexul de raporturi privind proprietatea, asigurând respectarea garanțiilor constituționale care stabilesc principii fundamentale privind realizarea acestui drept fundamental.

Aplicarea directă, nemijlocită a Constituției este o condiție primordială pentru eficiența și funcționalitatea garanțiilor constituționale care asigură realizarea și protecția dreptului de proprietate privată ca drept fundamental al omului și, în final, constituționalizarea dreptului de proprietate. Aplicabilitatea directă a normelor constituționale în cadrul sistemului de drept a fost definită cu termenul de intervenționism al constituției în diferitele materii ale ordinii juridice, care se realizează pe două căi: prin impunerea valorii juridice supreme a normelor constituționale care au misiunea de a emana principii specifice diferitelor ramuri și prin aplicarea directă a normelor constituționale în fața organului de jurisdicție constituțională care are drept scop afirmarea supremației normelor constituționale și accelerarea constituționalizării dreptului ca efect [21].

Concluzii

Susținem viziunea autorilor doctrinari, potrivit căreia orice clasificare a drepturilor este una convențională, deoarece cele trei categorii de drepturi sunt interdependente și indivizibile, fiind imperios necesar de a privi în ansamblu toate drepturile pentru a menține o balanță și coerență în realizarea drepturilor omului. Toate sistemele constituționale sunt preocupate de realizarea drepturilor atribuite primei generații, iar dificultățile de specificare a altor drepturi abstracte țin oricum de cadrul primei generații de drepturi. Perceperea drepturilor din următoarele două generații care sunt complementare celor din prima generație impune o înțelegere mai aprofundată a drepturilor din prima generație, căutând locul drepturilor și intereselor din următoarele două generații alăturat celor relevante din prima generație [22].

Constituțiile nu prevăd sancțiuni pentru încălcarea garanțiilor constituționale, această funcție de detaliere revine cadrului legal infraconstituțional. Controlul specializat efectuat de organul de jurisdicție constituțională asigură aplicarea sancțiunii de neconformitate a legilor cu normele constituționale prin constatarea neconstituționalității care încalcă garanțiile constituționale în domeniul drepturilor și libertăților constituționale. În cazul în care prin controlul constituțional nu sunt eliminate carențele cadrului legal defect care nu asigură protecția dreptului de proprietate, pot fi activate mecanisme internaționale de penalizare a statului pentru omisiuni de reglementare sau intervenții ilegale în realizarea drepturilor și libertăților fundamentale protejate de actele internaționale la care a aderat Republica Moldova. În acest context menționăm importanța garanțiilor de ordin internațional, supranațional, care asigură protecția dreptului la proprietate, grație unor standarde care s-au constituit istoricește și au fost acceptate de comunitatea mondială, la nivel global sau regional, ridicând protecția dreptului de proprietate la un alt nivel calitativ.

Este necesar să se stabilească locul și rolul drepturilor de proprietate în sistemul de relații sociale, care sunt reglementate de dreptul constituțional. Acest lucru va evita denaturarea înțelegerii constituțional-legale a drepturilor de proprietate în procesul legislativ și în administrarea justiției. Garanțiile constituționale ale drepturilor de proprietate ar trebui să fie consacrate legal în criterii clar definite. În constituirea normelor sale legale, Constituția nu ar trebui să ofere posibilitatea unei duble interpretări a normelor. De menționat că interpretarea normelor din Constituția Republicii Moldova, care instituie dreptul la proprietate, ar trebui să ofere o protecție cât mai mare a intereselor de proprietate atât ale cetățenilor, cât și ale persoanelor juridice și ale altor subiecți ai proprietății.

Referințe:

1. BÎRSAN C. *Drept civil. Drepturi reale principale*. Ediția a III-a. București, 2008. 387 p. ISBN/ISSN: 978-606-27-1485-7
2. *Constituția Republicii Moldova: comentariu* / coord. K.Sollfrank. Chișinău: ARC, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.

5. Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității unor prevederi ale Codului funciar, nr.110 din 25.01.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.10/110.
6. DIMA, B., BARNA, FI., NACHESCU, M.-L. Does rule of law support the capital market? In: *Economic Research-Ekonomika Istraživanja*, volume 31, issue 1, 2018, p.461-479. ISSN 1848-9664. [Accesat: 19.05.2018]. Disponibil: <https://doi.org/>
7. BELL, A. and PARCHOMOVSKY, G. *What Property Is.* / Research Paper No 04-05 / 2004. Faculty Scholarship at Penn Law, 9. 85 p. [Accesat: 19.05.2018]. Disponibil: <http://scholarship.law.upenn.edu/>
8. BURUIANĂ, I. *Protecția europeană a drepturilor omului*. Chișinău: Print-Caro. 2013. 92 p. ISBN 978-9975-56-105-1
9. VASAK, K. *Les dimensions internationales des droits de l'homme*. Paris: UNESCO, 1978, p.XI și urm. ISBN:92-3-201477-7
10. POCAR, F. Some thoughts on the Universal Declaration of Human Right and the „Generations” of Human Rights. In: *Intercultural Human Rights Law Review*, vol.10, 2015, p.43-53. [Accesat: 11.12.2018]. Disponibil: <https://www.stu.edu/>
11. TUSHNET, M.V. Notes on Some Aspects of the Taxonomy of 'Generations' of Rights. In: *Harvard Public Law Working Paper*, 2016l, no.16-46. Disponibil: <https://ssrn.com/> <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2807239> [Accesat: 25.06.2018].
12. *Ibidem*.
13. VARGA, A. Constituționalizarea dreptului. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, IX, 2003, p.103-115.
14. UNDERKUFFLER, L.S. On Property: An Essay. In: *Yale Law Journal*, 1990, no.100, p.127-148. [Accesat: 20.07.2018]. Disponibil: <https://scholarship.law.duke.edu/>
15. КОМКОВА, Г.Н. Конституционные гарантии прав человека в России: понятие и классификация. В: *Известия ВУЗов. Поволжский регион. Общественные науки. Право*, 2016, №3 (39), с.31-40. Disponibil: https://izvuz_on_eng.pnzgu.ru/ [Accesat: 19.05.2018]
16. The Internet Encyclopedia of Philosophy (IEP). ISSN 2161-0002. Disponibil: <https://www.iep.utm.edu/> [Accesat: 22.01.2019].
17. SPRANKLING, J.G. The Global Right to Property. In: *Columbia Journal of Transnational Law*, Forthcoming Pacific McGeorge School of Law Research Paper. 2014. 32 p. Disponibil: <https://scholarlycommons.pacific.edu/> [Accesat: 12.03.2020]
18. LUBENS, R. The Social obligation of property Ownership: A comparison of German and U.S. Law. In: *Arizona Journal of International & Comparative Law*, Volume 24, 2007, no.2, p.389-449. Disponibil: <http://arizonajournal.org/> [Accesat: 11.09.2019]
19. ALEXANDER, G.S. Property as a Fundamental Constitutional Right? The German Example. In: *Cornell Law Faculty Working Papers*. Paper 4, 2003. Disponibil: <http://scholarship.law.cornell.edu/> [Accesat: 22.01.2019]
20. КОМКОВА, Г.Н. Конституционные гарантии прав человека в России: понятие и классификация. В: *Известия ВУЗов. Поволжский регион. Общественные науки. Право*, 2016, №3(39), с.31-40. Disponibil: https://izvuz_on_eng.pnzgu.ru/ [Accesat: 19.05.2018].
21. COSTACHE, G., GABUREAC, A. Reflecții asupra acțiunii și realizării constituției. In: *Legea și Viața*, 2014, nr.1(265), p.4-10. ISSN 1810-309X
22. VARGA, A. Constituționalizarea dreptului. In: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, IX, 2003, p.103-115.

Date despre autor:

Olga PĂDURARU, doctorandă, Școala doctorală Științe juridice, politice și sociologice, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”.

E-mail: paduraruolga@gmail.com

Prezentat la 06.07.2020